

О. А. Кулинич,
аспірант кафедри управління національним господарством,
Національна академія державного управління при Президентіві України

ТЕРИТОРІАЛЬНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У статті автор розглядає питання формування внутрішнього ринку на територіальному рівні. Автор говорить про необхідність не тільки макросхем, але й про необхідність мікроаналізу на рівні регіонів і муніципалітетів. У статті розглядається значення місцевих особливостей для успішного економічного розвитку. Розвиток має здійснюватися шляхом самоврядування.

In the article an author examines the question of forming of internal market at territorial level. The author talks about a necessity not only macrocharts but also about the necessity of analyse at the level of regions and municipalities. In the article the value of local features is examined for successful economic development. Development must be carried out by self-government.

Ключові слова: внутрішній ринок, територіальний рівень, самоврядування, інвестиції, бюджет, модернізація.

Key words: internal market, territorial level, self-government, investment, budget, modernize.

У даний час економічна наука все більше концентрує свою увагу на закономірностях функціонування ринків. Потрібно зважати на те, що специфічні властивості окремих учасників ринку агрегуються і ніби зникають в процесі їх взаємодії на ринку. Тобто для побудови адекватної теорії ринку необхідно мати не тільки "портрети" цінностей і поведінки учасників ринку, але і правила їх взаємодії. Саме в такому випадку ринок набуває максимальної прозорості та зрозумілості.

Сьогодні переважна частина економічних теорій оперує поняттями традиційних ринків, на яких здійснюються торгівля товарами і послугами. Проте, вже зараз цілком зрозуміло, що, крім ринків товарів і послуг, необхідно вивчати динаміку специфічних людських ресурсів, які втягуються в економічний оборот і утворюють власні ринки.

За досягнутого рівня зрілості ринку, громадянського суспільства в Україні роль місцевого самоврядування в забезпеченні ефективного, збалансованого соціально-економічного розвитку виключно висока. Але в Україні відсутня стратегія, яка могла б адекватно втілювати у вищих управлінських рішеннях реальні сили саморозвитку суспільства. Причому це складне завдання неможливо вирішити ні шляхом синкретичного поєднання різних напрямів державного регулювання (промисловий, соціальний, фінансовий), ні навіть стимулюванням приватної ініціативи. Це завдання передбачає дотримання принаймні двох умов:

— перехід від адаптаційного регулювання до активізації резервів, що закладені в оптимальному поєднанні потреб, що назрівають, і суспільних ресурсів;

— демократичне узгодження інтересів у суспільстві.

Для цього необхідно вписати у владні структури, у громадянське суспільство і підприємництво такі функції, як прогноз розвитку економічних потреб, визначення національних пріоритетів, стимулювання діяльності всього суспільного капіталу у напрямі вирішення чільних завдань, зіставлення і порівняння затрат і результатів рішень, що заплановані на всіх рівнях вертикалі і горизонталі влади. Ці функції тією чи іншою мірою уже здійснюються, особливо в регіональному та муніципальному плануванні і все частіше на рівні підприємництва. Але мета полягає в тому, щоб створити взаємопов'язане у часі і просторі регулювання, яке змогло б сприяти досягненню соціально-економічного оптимуму.

У суспільстві, що розвивається в напрямі соціально-економічної детермінації, головний напрям розвитку проходить у руслі соціально-економічної взаємодії. Така модель має враховувати різні фактори — економічні, соціальні, політичні, культурні, національні і т.п. Широке охоплення реальності дає можливість поглибити розуміння механізмів економічного розвитку, розглянути такі фактори саморегуляції, як соціальні та економічні потреби, різноманітні відношення та види діяльності, що породжені людськими інтересами і мотиваціями, і здатність до оптимізації пропорцій, що забезпе-

чує ефективний спосіб розвитку українського суспільства [2, с. 7; 5, с. 16].

Підсумовуючи особливості такого шляху, можна заакцентувати наступне: проблема соціально-економічних трансформацій потребує не тільки макросхем, але й мікроаналізу того, як це відбувається на рівні країни, регіонів, територіальних громад. Успіху можна досягти при відмові від руйнування власних особливостей, що здавалися раніше перепорою подальшому розвитку, оновленню та формуванню конкурентоздатності із розвиненими країнами. Розвиток без попередньої зміни ідентичності дозволяє людям зберегти гідність. Гідність полягає у готовності до труднощів, до наполегливої праці (а не тільки до гедоністичних очікувань). Така здатність до розвитку не має заздалегідь створеної моделі, вона використовує унікальні особливості своїх країн. Соціально-економічний розвиток здійснюється в кожній країні, регіоні, територіальній громаді шляхом самоорганізації у конкретно і успішно діючих формах. Замість традиційних термінів "модель", "проекування", більш доцільними є методи сценарного прогнозування і менеджменту соціально-економічних трансформацій. Трансформація вносить швидкі зміни в економічні процеси, але більш повільно проявляється у соціальних процесах.

Розуміння цих обставин має сприяти подоланню стійких стереотипів, що склалися в господарській та управлінській практиці України. Перш за все, необхідно позбавитися ілюзії про те, що наявність потенційних можливостей нашого внутрішнього ринку і природних ресурсів — достатня умова для залучення західних інвесторів і розвитку з ними співробітництва. В кінцевому підсумку головний мотив бізнесу — прибуток. Тому необхідним є створення сприятливих умов для зарубіжних інвесторів, серед яких особливо важливими є: політична стабільність і передбачуваність політичного розвитку країни; надійна нормативно-законодавча база для діяльності іноземних вкладників капіталу; раціональне (на перших порах пільгове) оподаткування.

Тобто необхідно створити стабільні "правила гри", що знизить для зарубіжних вкладників капіталу ризик інвестицій в українську економіку. Зараз він занадто високий у порівнянні з іншими можливостями вкладення капіталу. Для України необхідно, в основному власними силами, вирішити проблему підготовки інфраструктури (в широкому розумінні). Не забезпечивши зазначений комплекс умов для функціонування іноземного капіталу, не має рації розраховувати на втілення у життя різноманітних урядових постанов, заяв про залучення в Україну зарубіжних капіталів у великих розмірах.

Потрібно зважити й на те, що залучення іноземних інвестицій саме по собі не зможе вирішити українські економічні проблеми. Іноземний капітал у зарубіжних країнах інфраструктуру у великих масштабах ніде й ніколи не створював, а в Україні тим більше цього робити не буде. Інфраструктура — робота нашого вітчизняного підприємництва, місцевого самоврядування, держави.

Термін "постмодернізація" необхідний для підкреслення нового типу руху до майбутнього — модернізації на основі власної традиційної ідентичності. Його можна назвати і новою моделлю модернізації і відмовою від модернізації. Після розпаду соціалістичного блоку зник-

ли перепони для глобального функціонування капіталу, тому що країни цього блоку чинили опір його поширенню на своїй території. І раніше капіталізм прагнув до розширення меж функціонування капіталу. Цьому слугували колонізація, вестернізація, модернізація, але в кожному разі це здійснювалося по-особливому. Там, де капітал здійснює тільки свою функцію, не зачіпає інших субстанцій, маємо колоніалізм. За вестернізації функція капіталу зберігається і відбувається втручання в культуру, інші сфери практично залишаються незмінними. Модернізація навздогін прагне забезпечити функціям капіталу адекватність у всіх субстанціях, тобто досягти унікальності західних капіталістичних суспільств, вирватися із незахідного капіталізму. Розвиток на основі власної ідентичності (постмодернізація) зберігає культуру, вносячи зміни в інші сфери для забезпечення функцій капіталу. І, нарешті, глобалізація функцій капіталу робить його байдужим до всіх субстанцій суспільства, зупиняє Захід у спробах визначення їх майбутнього і надає можливість зробити це самим [6, с. 24; 8, с.32].

Функціонування капіталу в Україні є неминучим, як і в усьому світі. Але що відбудеться з її субстанціями і з нею самою, — це вже наш вибір. Його здійснюють на даному етапі еліти, які теж зацікавлені у функціонуванні капіталу.

Вимоги МВФ у відношенні цих показників не можуть розглядатися як універсальні і такі, що гарантують розширене виробництво, а існуюча система міжнародних фінансових інститутів є недостатньою і не захистила світову економіку від катаклізмів.

Після проголошення незалежності України не відбулося чіткого визначення на державному рівні напрямів її соціально-економічного розвитку: тотальна зміна радикальними методами (революційний шлях) чи поступові зміни (еволюційний шлях). Як наслідок, спостерігаються протилежні дії: бурхливий і хаотичний розвал економічної та соціальної сфер змінювався повільними кроками, що врешті-решт, призвело до деморалізації в суспільстві, спаду економіки, руйнування соціальної сфери. Для України найбільш характерним є еволюційний шлях на основі поступових, виважених змін.

У цій ситуації важливо визначити і конкретизувати функції держави, регіонів і місцевого самоврядування в ринкових умовах. Загальна схема визначення функцій держави може передбачати: в певних межах вона є активною в економічній і соціальній сферах, при одночасному невтручанні в особисте життя громадян. Особливо важливо узгоджувати національні інтереси з приватними інтересами.

Світовий і вже український досвід дає можливість визначити основні напрями, на яких має базуватися державне управління соціально-економічним розвитком.

Перший — будувати систему державного управління таким чином, щоб виконавча влада різних рівнів і приватні власники здійснювали кожен свою діяльність, але в єдиному правовому полі. Держава може розпочинати нову або постійно виконувати ту діяльність, яку в країні не виконує ніхто, але для суспільства вона необхідна. В перехідний період тут можливі певні корекції.

Другий — передбачати, прогнозувати, розв'язувати конфлікти, домагаючись взаєморозуміння у суспільному житті країни. Економічна, політична, соціальна

нестабільність призводить до неможливості ефективного регулювання економічного життя та досягнення консенсусу.

Третій — формувати відкрите суспільство, приватну власність, ринкові відносини, сучасне територіальне середовище.

Четвертий — віддавати пріоритет вирішенню соціальних завдань, яке стає наріжним каменем спотикання структурних перетворень в економіці. В цьому контексті всі дії держави спрямовуються на створення соціальної ринкової економіки.

В основу державного впливу на розвиток соціально-економічного життя має бути покладено один з найважливіших принципів — забезпечення сприятливих умов для розвитку ринкової економіки на основі залучення не фіскальної, а стимулюючої функції держави. Для цього визначаються довго- і середньострокові цілі та пріоритети і забезпечується виважене використання економічних, правових, адміністративних важелів [7, с. 12].

Одна із важливих причин невдалого переходу до ринкової економіки полягає в тому, що відсутні чіткі розмежування функцій, можливостей і відповідальності між центральною, регіональною та місцевою владою.

Потрібно зважити на те, що ступінь впливу держави на перебіг економічних процесів — своєрідний індикатор типу державного управління, масштабів соціалізації суспільства, можливостей реалізації індивідуальних прав та свобод. Спостерігається також обширність засадничих настанов: від визнання сприятливості і необхідності активного державного регулювання ринкової економіки в дусі Кейнса, рузвельтівського "Нового курсу" до повної лібералізації економіки в дусі Фрідмана, Хайєка.

Все більша кількість держав тією чи іншою мірою відмовляється від прямого втручання у діяльність вільних суб'єктів ринку, обмежуючись опосередкованим регулюванням (через систему податків, антимонопольних, екологічних та інших правових обмежень; шляхом законів про працю, профспілок, громадські організації і т.п.).

Все це — норма для поведінки держави у відносно спокійній фазі її існування. Але нестабільність ситуації не залишає місця для реалізації довготривалої стратегії і змушує державну владу до дій у режимі надзвичайних ситуацій. Така значною мірою вимушена позиція, приглушуючи територіальні проблеми на регіональному та місцевому рівні, в решті-решт сприяє їх постійній репродукції. Створюється "зачароване коло", вихід з якого можливий лише за наявності сильної політичної волі до впорядкування регулювання територіального розвитку на державному, регіональному та місцевому рівні. Результатом такого впорядкування, що базується на чіткому уявленні щодо предмета і змісту регулювання на різних рівнях, має бути система механізмів, здатних реально впливати на перебіг соціально-економічного розвитку в інтересах країни, регіонів, територіальних громад, індивідів [4, с. 15].

Особливо важливим зараз є сформулювати політику, власне, територіального розвитку і проводити її у відповідності щодо сенсу цього розвитку із існуючими фінансовими, матеріальними, організаційними ресурсами держави, регіонів, місцевого самоврядування.

Все це дозволяє зробити висновок, що територіальний розвиток — це такий режим функціонування територіальних систем (адміністративно-територіальних), який орієнтований на позитивну динаміку параметрів добробуту населення (в контексті його потреб), що забезпечуються стійким, збалансованим відтворенням соціального, економічного, культурного і екологічного потенціалів територій.

"Збалансованість" є дотриманням особливих для кожної території пропорцій її потенціалу, що забезпечує стійкість і соціальну орієнтацію розвитку. В даний час найбільш вразливим є соціальна та економічна складові потенціалу територіального розвитку.

Варто зазначити, що економічна домінанта територіального розвитку має бути збалансована з соціальними, природними та іншими ресурсами території, оскільки тимчасового благополуччя можна досягти і на основі хижацької експлуатації території. Ріст виробництва, що реалізується без врахування потреб територіального розвитку, часто супроводжується деградацією демографічного, екологічного, етнокультурного та інших компонентів територіальних систем.

У той же час господарські характеристики територіальних одиниць явно домінують в офіційних програмах і прогнозах. Депресивні території все ще сприймаються тільки як території з аномально різким спадом виробництва. Традиційно виробнича і соціальна інфраструктура були орієнтовані на обслуговування завдань макроекономіки — тільки за наявності такої орієнтації центральним урядом виділялися необхідні фінансові та матеріальні ресурси для їх розвитку. Задоволення потреб місцевого населення не розглядалося як мета, рівень досягнення якої необхідно максимізувати. Воно сприймалося як обмеження, що змушувало центральні плануючі органи виділяти певний мінімум засобів на місцеві потреби, щоб не постраждали "державні інтереси".

У розвинених країнах пріоритет економічних оцінок територіального розвитку можна певною мірою виправдати тим, що розвиток економіки гарантує і високі доходи місцевих бюджетів, і значні особисті доходи, і, як наслідок, можливість отримання населенням соціальних послуг самостійно; екологічне, земельне право, в свою чергу, дозволяє привести в певну відповідність інтереси економіки зі збереженням навколишнього середовища. Але в сучасній Україні ситуація істотно відрізняється і можна стверджувати, що принаймні в найближчі роки соціальні проблеми територій не будуть однозначно пов'язані з їх економічним потенціалом [3, с. 11].

Модель "соціального ринкового господарства" передбачає проведення соціально-економічної політики державою за такими основними напрямками:

— формування нормативно-законодавчої бази, яка ставила б під контроль монополії і давала простір конкуренції;

— контролювання розподілу національного доходу для запобігання надмірної соціальної диференціації;

— проведення активної кон'юнктурної політики, сприяння зайнятості населення, стабілізації цін, досягнення економічної рівноваги і активного платіжного балансу;

— прилучати до власності широкі маси населення,

впроваджуючи в життя принцип "власність — для всіх".

Головною рушійною силою "соціального ринкового господарства" є приватне підприємництво, ініціатива і вільна конкуренція.

Державне регулювання має гарантувати створення умов для розширення конкуренції і відвернення небезпеки монополізації.

Прямим продовженням "соціального ринкового господарства" має бути "сформоване суспільство", для якого властива єдність економічних інтересів всіх соціальних груп, суспільство має бути співтовариством, в основі якого є високоорганізований поділ праці, що зумовлює економічну взаємозалежність людей.

В умовах формування громадянського суспільства різко зростають вимоги до інформаційного забезпечення діяльності місцевих властей. В порівнянні з "управлінням на місцях" у виконанні директив і планів, що спускаються зверху, місцеве самоврядування потребує додаткової інформації, що дозволяє самостійно здійснювати програмування своєї діяльності і оцінювати ефективність цього процесу.

Змінюються і уявлення про ресурси самоврядування. Нові відносини власності і взаємовідношення з бюджетом орієнтують місцеві органи влади на пошук і створення джерел власних засобів, на відміну від старих орієнтирів на вищестоящі плануючі органи. І якщо раніше необхідно було "обґрунтувати потребу", то тепер треба "знайти можливість", що принципово інакше ставить і задачі інформаційного забезпечення.

Але найголовніше — змінюються критерії оцінки оптимальності ухвалюваних рішень. Ця оцінка здійснюється не "зверху" — за рівнем виконання вказівок, а "знизу" — за рівнем задоволення соціальних і культурних потреб населення. Таким чином, основу інформаційного забезпечення територіального управління повинні складати дані про фактичні умови життя в місті, районі або області, причому не "середньостатистичні" а диференційовані до рівня значущості при ухваленні відповідних рішень [1, с. 32].

Таким чином, ми приходимо до висновку, що найважливішими напрямками інформаційного забезпечення територіального управління є:

- організація збору, обробки і нагромадження даних про економічні параметри, соціальну захищеність, матеріальну забезпеченість, потреби, переваги і тому подібні відомості щодо всіх жителів муніципалітету — в широкому значенні слова цей напрям можна визначити як вимірювання соціального замовлення населення;

- ведення обліку ресурсів: природних (у тому числі земельних), матеріально-технічних, фінансових (включаючи прогнозування різних статей доходу місцевого бюджету) — це напрям можна визначити як вимірювання ресурсів;

- аналіз альтернативних варіантів і технологічних способів вирішення соціальних задач, вивчення кращого досвіду розвинених країн, імітаційне моделювання і оцінка ефективності програм з урахуванням обмежень на ресурси, що є, — це напрям можна визначити як інформаційну базу для оптимізації планів муніципальної діяльності;

- контроль виконання планів і оцінка впливу результатів на рівень задоволення соціального замовлен-

ня — цей напрям можна визначити як аналіз ефективності управління.

З одного боку, нові відносини власності на землю і природні ресурси відновлюють в правах і покладають відповідальність на місцеві ради за збереження цього багатства і його раціональне використання. Традиційний цикл суспільного відтворення тепер не може вважатися завершеним, якщо він не включає необхідні природовідновні заходи. З цієї причини і статистичне віддзеркалення результатів промислової або сільськогосподарської діяльності не є повним, якщо в нього не включені зв'язані параметри, що характеризують зміни в навколишньому середовищі. Кількість добутої сировини або виробленої продукції вже не може служити достатнім орієнтиром для оцінки кінцевих результатів виробництва, без урахування раціональності природокористування. Цілком реальною є ситуація, коли "перевиконання плану" кваліфікується як економічний злочин.

З другого боку, турбота про здоров'я населення вимагає серйозного аналізу всіх чинників, які чинять вплив на здоров'я, у тому числі, зрозуміло, і екологічних. Відповідно до цього статистика "результатів", що констатує рівень захворюваності або середньої тривалості життя, необхідно повинна бути доповнена і статистикою "причин". Тільки тоді з'явиться можливість від "боротьби" місцевих властей за збільшення числа ліжок-місць у лікарнях перейти до боротьби за те, щоб і лікарень, і лікарів, і ліків було потрібно все менше і менше.

Таким чином, слід визнати доцільною організацію статистики на основі системи взаємопов'язаних показників результатів діяльності в економічній і соціальній сфері з урахуванням їх наслідків і причин, зокрема екологічних. Ці системи матимуть емерджентні властивості оцінки глобального кінцевого результату, на відміну від статистики окремих результатів, що часто створюють помилкові орієнтири.

У ряді математичних дисциплін (лінійне і нелінійне програмування, дослідження операцій, теорія ігор і т.д.) розроблені деякі підходи до вирішення задач подібного типу. Проте ці результати залишаються чистою "грою в бісер", якщо відсутнє необхідне інформаційне забезпечення, що дозволяє не тільки робити достатньо повний і достовірний аналіз існуючої ситуації, але і достатньо якісні прогнози. Адже всі змінні в рівняннях відносяться до майбутнього.

Як б не була складна технологія вирішення задач управління в складних системах місцевого територіального самоврядування, до їх вирішення неможливо навіть підійти без відповідної інформації про майбутні потреби населення, ресурси для їх задоволення і можливих способах діяльності. От чому ми можемо спостерігати в посттоталітарних суспільствах своєрідну розгубленість місцевої влади, "шок відсутності інформації" — тим більший, чим більше прагнення здійснювати реальне самоврядування [8, с. 27].

Не можна освоїти технологію місцевого самоврядування без відповідної інформаційної взаємодії населення муніципалітету з місцевою владою, що здійснюють функцію планування і оперативного управління процесом життєдіяльності громади.

Ця інформаційна взаємодія, з одного боку, забез-

печує включеність управляючого органу в керовану систему (що і створює феномен самоврядування). З другого боку, тільки репрезентативна участь місцевих жителів дозволяє здійснювати вибір за наявності безлічі субоптимальних планів і пов'язаного з кожним з них ризику без перетворення населення з суб'єкта в об'єкт управління (що і створює демократію).

Важливий аспект проблеми інформаційного забезпечення місцевого самоврядування полягає в необхідності нагромадження і оперативної обробки великих об'ємів даних. За нинішніх розмірів муніципалітетів, різноманітності інформації, що вимагається, швидкості змін і інтенсивності інформаційної взаємодії — навіть мінімально необхідної ефективності неможливо досягти без застосування сучасних технічних засобів.

Відсутність комп'ютерів довгий час рятувала від проблеми створення ефективних автоматизованих систем обробки даних. Крім того, в системах місцевого "виконання" вони не були надто необхідні, як в системах місцевого самоврядування. Але тепер ситуація міняється кардинально — комп'ютери практично доступні більшості муніципалітетів і шок відсутності інформації вимушує усвідомлювати необхідність створення автоматизованих систем інформаційного забезпечення. На жаль, тут ми знову стикаємося з тотальною некомпетентністю в питаннях проектування і впровадження подібних систем, як з боку "замовників", так і з боку "виконавців" [8, с. 35].

Сказане вище дозволяє нам зробити наступні висновки. Перший висновок полягає в тому, що при переході від авторитарного до демократичного типу суспільства знов створювані органи місцевої влади зіткнулися з відсутністю необхідного для самоврядування інформаційного забезпечення. І це цілком природно, оскільки таке забезпечення не було потрібне, поки не існувало самоврядування.

Другий висновок примушує нас констатувати необхідність подолання, як мінімум, трьох бар'єрів на шляху до достатньо ефективного демократичного устрою місцевих справ:

- навчитися визначати потребу і з мінімальними витратами одержувати своєчасно всю необхідну для увалення рішень інформацію;

- оволодіти мистецтвом глибокої і ефективної інформаційної взаємодії місцевої влади з місцевим населенням (як безпосередньо, так і через його репрезентативні різні органи);

- впровадити в місцеве управління інформаційні технології і процедури увалення рішень на базі сучасних технічних і програмних засобів.

Ці три завдання не можуть розв'язуватися ізольовано одна від одної і регулярно зустрічаються в кожному елементарному акті планування, невід'ємному від процесу самоврядування. Характерна дилема полягає в тому, що хоча труднощі інформаційного забезпечення є "бідою перехідного періоду", сам "перехід" ніколи не буде здійснений без першочергової уваги до вирішення саме цих проблем.

У системі місцевого самоврядування інформаційні взаємозв'язки між елементами, безумовно, мають визначальне значення. І справа не тільки у формуванні і

використовуванні потоків даних для увалення стратегічних і тактичних рішень. Інформаційні взаємостосунки між різними органами, суб'єктами і об'єктами забезпечують їх злагоджену взаємодію для отримання деякого загального результату.

Проте, в будь-якій реально існуючій соціально-економічній системі, яку ми узагальнено називаємо муніципалітетом, підсистема, що здійснює функцію самоврядування є фізичною реальністю, унікальною і неповторною, яку б уніфіковану логічну структуру ця фізична субструктура не мала.

Субструктура муніципального управління може більшою або меншою мірою "перекривати" всі точки нестійкої рівноваги макроструктури — залежно від цього можна оцінювати ступінь самокерованості муніципалітету, залишаючи інше впливу зовнішнього середовища, випадкових чинників і глобальних закономірностей. Навряд чи можна віднести до впливу місцевих властей інфляцію, загальні для всієї країни демографічні проблеми, зміни клімату або смаків молоді. Проте впливу муніципальної системи управління, якщо тільки він достатньо кваліфікований і цілеспрямований, цілком достатньо, щоб зсозувати криві статистичного розподілу виборів в напрямках, що є переважними з погляду стратегічного розвитку муніципалітету [4, с. 21].

Вказані функції зовсім не обов'язково повинні виконуватися організаціями і підприємствами, що відносяться саме до системи муніципального управління. Всі вони є елементами макроструктури, включені як такі в макроструктурні відносини і повинні бути організовані так, щоб приводів для "управляючих дій" субструктури залишалось якомога менше. Основним зв'язком системи муніципального управління і об'єктами, що здійснюють всі види муніципального сервісу, повинне залишатися їх фінансування на умовах, найвигідніших для населення. Але лише до того часу, поки це фінансування не виявиться доцільніше здійснювати за допомогою прямих платежів населення за послуги, що надаються.

Література:

1. Балацкий Е. Рынок витальных ресурсов и его свойства. — Общество и экономика. — 2008. — № 8.
  2. Геєць В. Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України // Економіка України. — 2010. — № 3.
  3. Гриценко А. Методологічні основи модернізації України // Економіка України. — 2011. — № 1.
  4. Грінберг Р. Інституційні уроки ринкових трансформацій // Економіка України. — 2011. — № 1.
  5. Людвиг фон Мизес. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории. — Челябинск: Социум, 2005.
  6. Политические и экономические истоки нашего времени. — СПб.: Алетей, 2002.
  7. Полозенко Д. Основні напрями соціальної політики на сучасному етапі розвитку економіки України // Економіка України. — 2011. — № 7.
  8. Полтерович В., Попов В. Демократия, качество институтов и экономический рост. — М., 2007.
- Стаття надійшла до редакції 26.01.2012 р.*